

Új könyv Szegedről

Gazdasági és társadalmi változások Szegeden a felszabadulás után

Az utóbbi években környékünkön is számos kisebb város vállalkozott arra a tiszteletreméltó és jelentős feladatra, hogy történelmi monográfiát, adott közre. A példa kedvéért említjük az oroszai és a mezőberényi monográfiákat. Anélkül, hogy kisebbíteni azokat az eredményeket, amelyek a Csongrád megyei munkásmozgalom történetének feldolgozásában születtek, megállapíthatjuk, Csongrád megye és különösen Szeged nem jeleskedett a helytörténeti kutatások felkarolásában és megszervezésében, noha Szeged a szellemi erőket tekintve nyilvánvaló monopolhelyzetben van egész Délkelet-Magyarországon. Szorosan vett tudományos értékén túl ezért is veheti különös örömmel kézbe Szeged múltja és jelene iránt érdeklődő olvasóközönségünk helytörténetírásunk, a „Szeged-tudomány” újabb kiemelkedő termékét, Fehér István könyvét. Fehér István Szeged múltjának 1945-től 1962-ig tartó periódusával foglalkozik, am – amint ez könyvből is kitűnik – minél közelebb a történelem egy adott szakasza a jelenhez, annál inkább hasonlatos az a mához, a jelennek annál több gyökere eredezkedik onnan. A könyv emiatt is megkülönböztetett figyelmet érdemel.

Fehér István könyvének első részében Szeged ipari fejlődésének, a szocialista termelési viszonyok kialakulásának kérdéseit elemzi. Bemutatja a háborúval járó pusztítást, a menekülő tőkések és katonai vezetők által a termelőberendezésekben és eszközökben okozott károkat, majd szól a kommunizmus és szocializmus iránti ösztönzésre megindult helyreállítási és újjáépítési munkáról, valamint a súlyos problémát jelentő munkanélküliség feldolgozásáról. A szocialista iparosítási politika eredményeinek és hatásának elemzésénél a szerző megállapítja, hogy a szocialista iparosításnak az a koncepciója, miszerint a nehézipar fejlesztése elsődleges, a könnyű- és élelmiszeripari jellegű Szegedet – szűkebb helyi érdekeket tekintve – már önmagában is hátrányosan érintette a nehéziparral rendelkező vagy ennek fejlesztésére kijelölt városokkal szemben. E hátrányt a szocialista iparosítás politikájának az 1950-es évek elején bekövetkezett eltorzulása tovább fokozta. Szeged város fejlesztése ellen ható tényező volt ezekben az években a város kedvezőtlennek ítélt földrajzi fekvése, és mérszerehető téves következtetéseket vontak le a város felszabadulás előtti szerepéből is. Az MDP K. V. 1953 júniusi ülése után felülvizsgálatra került a Szegeddel kapcsolatos fejlesztési politika, ám dinamikus, gyors fejlődés csak 1957 után következett be. A kedvezőtlen jelenségek ellenére a felszabadulás utáni ipari fejlődés eredményeként 1939 és 1962 között a szegedi ipari munkásság 92,4 százalékkal gyarapodott. „Ezzel Szegeden a keresők között az ipari munkásság számbelileg első helyen áll. Nagyságával, termelőtevékenységével, politikai arculatával, problémáival objektíve is elsődleges szerepet játszik a város gazdasági, társadalmi, politikai életében.” Fehér István könyvének második részében a Szeged mezőgazdaságában végbe ment változásokat kíséri nyomon. Szegeden a földreform végrehajtását jelentősen befolyásolta az a tény, hogy a város határában nem volt a reform céljaira igénybevehető nagybirtok és a 100–200 holdon felüli középbirtokok aránya is kicsiny. A földreform itt elsősorban a korábbi kisbirtokok kiosztását, tulajdonjogi átadását jelentette. A földosztás az általános gazdasági és politikai hatás mellett nagymértékben módosította a földtulajdonosok birtoknagyság szerinti megoszlását, csökkentette a szélsőségeket, kiegyensúlyozottabb agrárviszonyokat teremtetett. A szerző kimutatja a földreform végrehajtása után a város mezőgazdaságában továbbra is megmaradt ellentmondásokat, amelyek szükségesszerűen felvetették a minőségileg új termelési viszonyok megteremtését. Könyvében olvashatunk a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság megteremtéséről, a korábbi erőfeszítésekről, a korszerű mezőgazdasági termelés alapjainak létrehozásáról, amely biztosította az egészséges szocialista paraszti osztály kialakulásának előfeltételeit.

Fehér István könyvének harmadik része a népességszerkezet módosulásával, a szociális, egészségügyi és kulturális viszonyok változásának problémáival foglalkozik. Megtudhatjuk, Szeged a felszabadulás előtt az úgynevezett relatív mezőgazdasági népességtöbbségű városok kategóriájába tartozott, mert a mezőgazdasággal foglalkozó népesség aránya magasabb volt, mint az ipari tevékenységből élőké, de nem érte el az 50 százalékot. 1960-ra Szeged jellege megváltozott, a város relatív iparforgalmi népességgé alakult át. A város lakosainak száma is növekedett, ám a lakosság gyarapodása zömmel nem a természetes szaporodás, hanem az ideköltözés következménye. A természetes szaporodás 1949-től rendkívül csekély, sőt 1959 és 1963 között „minuszba került”, azaz az elhaltak száma több, mint az újszülötteké. A szerző megkísérli felderíteni ennek az országos tekintetben is kedvezőtlen aránynak az okait. Statisztikai adatok alapján elemzi a munkások rétegösszetételét. 1960-ban Szegeden az ipari munkások közül legtöbbször a textiliparban dolgoztak, nagyságrendben utánuk következtek a ruházati, élelmiszer- és faiparban foglalkoztatottak. E négy iparág foglalkoztatta ekkor az összes ipari keresők háromnegyedét. A szegedi viszonyok egyik jellegzetessége a nődolgözők magas aránya. E tekintetben Szeged a négy megyei város között az első helyen állt. Elgondolkodtató tények és következtetések egész sorát találjuk a dolgozók szociális, egészségügyi és kulturális helyzetének alakulását tárgyaló fejezetben. Így olvashatunk a fogyasztási struktúra átalakulásáról, a lakásvizonyokról, az egészségügyi hálózat fejlődéséről és a szegedi könyvtárakról, hogy csak néhányat említsünk a fontosabb kérdések közül.

Fehér Istvánnak a téma feldolgozásánál sok módszer, belső nehézséggel kellett megküzdenie, így néhol megérződnék az ebből adódó bizonytalanságok, de egészét tekintve könyve meggyőzően érve a választott feldolgozási mód mellett. A könyv értékét alig csökkentő hiányosság a strukturális elemzések helyenkénti spekulativitása. A könyv gazdag forrásanyagra és statisztikai bázisra épül, a statisztikai adatok azonban nem rontják érdekességét, megőrzi olvasmányosságát.

Úgy tudjuk, a szerzőnek szándékában áll e téma további vizsgálata, a következő, 1960-tól 1970-ig terjedő évtizedben végbement fejlődési folyamat elemzése, amely nyilvánvalóan ismét sok, érdeklődésre számot tartó kérdést vet fel, hiszen Szeged nagyvárosi fejlődéséről az utóbbi időben sokat beszélünk, érezzük a fejlődés hatását, ám a tudományos elemzés az új kérdések megfogalmazása még várat magára.

Bárány Ferenc

Film Goethéről

A nyugatnémet televízió 1975. januárjában kezdik el több részből álló dokumentumfilm készítését Johann Wolfgang Goethéről. A 13 rész teljes adásideje kb. tíz óra. Ez év augusztus 28-án, a szerzők elgondolása szerint a filmnek maradéktalanul eleget kell tennie a jelenkori irodalomtörténet követelményeinek, ezért a szakemberek egész csoportját vonták be a munkába. A filmet részben az NSZK-ban, részben – a DEFA-val kötött megállapodás alapján – az NDK több városában (Weimarban, Lipcsében) forgatták.

Mezősi Károly kiskunfélegyházi irodalomtörténész 1955-ben anyakönyvi és telekkönyvi adatok alapján kimutatta, hogy Móra Ferenc nem a Daru utcában, hanem a mai Szarvas utcában született. Az író szülőházát sem bontották le, az ma is megvan. A megsemmisülés előtt álló igazi szülőházát a város megvásárolta, restauráltta, s Móra-múzeummá alakította át. A Szarvas utcai szülőház avatónépélyét 1972. február 8-án tartották. A Móra Ferenc utcát Daru utcává keresztelték vissza, s a Szarvas utca kapta Móra Ferenc nevét.

Az író bölcsője a Szarvas utcai szülőházban ringott. De emberré Móra a Daru utcában formálódott. Mindkettőre ünnepi lélekkel kell gondolnunk!

Nem csoda, hogy az emlékezet nem őrizte meg pontosan annak az utcának a nevét, ahol Móra Ferenc született. A szülők a nagy szegénység miatt szinte vándormadáréletet éltek Kiskunfélegyházán: egyik utcából a másikba költöztek.

A házasságkötéskor, 1861-ben a Szeles utcában, a II. tized 522. számú házban, a mai Kilián György utcában laktak. (Régen a városkerületet nevezték „tized”-nek; ekkor Kiskunfélegyháza négy „tized”-ből állott.) Ez a Juhász-nagyszülőkháza volt. Itt öt gyermekük született: Anna, Róza, az első és második János, s itt látta meg a napvilágot 1864-ben István, Móra Ferenc költőbátyja. Ebből a házból temették el Annát, Rózát és az első Jánost. Innen 1870-ben költözött el a család a Könyök utcába, a III. tized 1300-as házba. Itt született László nevű gyermekük. A

Ítélet a „rózsás” asszony bűnperében

Két év börtön, vagyoneklobzás

Lapunkban annak idején – rendőrségi vizsgálat alapján – nagyobb cikkben foglalkoztunk Farkas Zoltánné 41 éves, Szeged, Kállai fasor 11. szám alatti lakos, eddig büntetlen előéletű üzérkedésével, amely miatt első fokon a szegedi járásbíró előtti vádlottak padjára. Vádlottként szerepelt mellette férje, Farkas Zoltán 42 éves, ugyanottani lakos, akit közlekedési bűncselekményért korábban 6 hónap szabadságvesztésre ítélték, a büntetés letöltését akkor próbaidőre felfüggesztették; Kovács Lajos 56 éves, Szeged, Lenin körút 9.; Oláh András 28 éves, Szeged, Odessza, XV/A.; Kamocsay József, 38 éves, Szeged, Odessza, XIV. ép. A.; Tanczos Lajos 25 éves, Szeged, Csaba utca 59. szám alatti lakos.

A bíróság megállapította, hogy Farkas Zoltánné 1969-től 1973 nyaráig, amíg le nem tartóztatták, részben mint jutalékos ügynök, másrészt, mint termelő, később pedig mint felvásárló, rózsatőveket és dísznövényeket eladásával foglalkozott az ország különböző területén, és leginkább közületeknek adta el áruit. Ez idő alatt a rózsákból és dísznövényekből a forgalma 4 millió 781 ezer 491 forint volt. Ezt az összeget nézve a bíróság bizonyítottan találta, hogy Farkasné 600 négyszögletes kertjében, és Ásotthalmon bérelt földön díszfaiskola, -cserje

és rózsatermeléssel foglalkozott. A családi műveléssel nyert áru értéke 1 millió 200 ezer forint. Ügynöki tevékenységével 1 millió 193 ezer 500 forintot forgalmazott, s ennek 20 százaléka illette meg. Bizonyíthatóan felvásárolt 1970–1972-ben 885 ezer forint értékű rózsát és dísznövényt, amelyet viszont százszázalékos haszonnal adott el. Maradt 718 ezer 991 forint értékű rózsza, amelynek eredetét, hogy kitől vásárolta, a büntetőeljárás során nem sikerült felderíteni. Mindent összegezve, végül is Farkasné 1 millió 268 ezer 800 forintot mondhatott magának tisztán, de a bíróság leszámította az 1 millió „fölt”, mint Farkasné kiadásainak költségét.

Férje volt a sófőre, kísérője üzleti útjain, részben üzletkötéséinél, ezért társított és bűnségű. Kovács Lajos nem üzérkedett, csupán ismerősei és saját terményeit közvetítette Farkasnéhoz. Oláh András pénzügyi előadó, Tanczos Lajos pedig pénzügyi csoportvezető volt. A bíróság megállapította, hogy Farkasné ellenőrzőként tartotta a számlákat, bizalmas AFESZ-ek közreműködésével, amelyek a befutott összeget számlázták Farkasnéhoz, ellenében. Oláh és Tanczos együtt is utaztak Farkasékhoz és pénzügyi összegeket vettek fel a fellebbezésért. Oláh és Tanczos, valamint védőik három nap gondolkodási időt tartottak fenn, a többi vádlott és védői felmentésük vékonai nevére, azok tudta nélkül állított ki bevallásokat, és nyújtott be az adó-

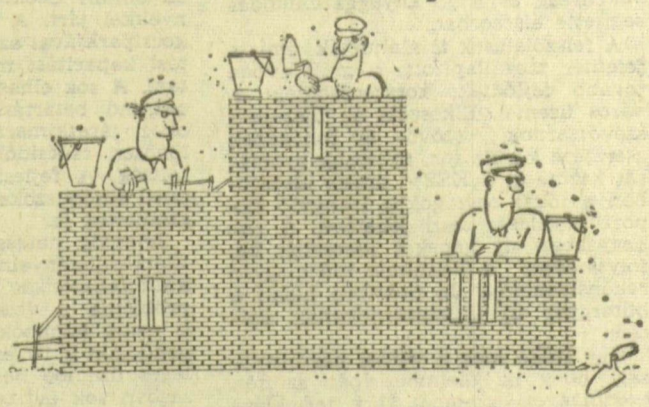
hatóságnak, hogy Farkasné kibújhasson az adózás alól. Nem is adózott, csak minimális összeg erejéig.

A szegedi járásbíró Farkas Zoltánné bünszövetségében, üzletszerűen jelentős értékű áruja nézve, részben szövetkezet szabályszerű működésével leplezett üzérkedésben mondotta ki bűnösnek, amiért két év börtönre ítélte és elkobozni rendelte modern berendezésű villáját a Kállai fasor 11. szám alatt. Farkas Zoltán, mint társtettes és bűnszövetség, 6 hónap börtönt kapott, és esetében is elrendelték a vagyon elkobozást. Bizonyított, hogy üzérkedésből eredő pénzből építették és rendezték be házukat. Farkas kötelezték korábban kiszabott 6 hónap szabadságvesztésének letöltésére is. Kovács Lajost 10 ezer forint pénzbüntetésre ítélte a bíróság. Oláh András, Kamocsay József és Tanczos Lajos fejenként 6 ezer forint pénzbüntetésben részesült és kötelezték Oláh Andrást 7500, Kamocsay Józsefet 3 ezer, Tanczos Lajost pedig 2 ezer forint elkobzás alá eső érték megfizetésére is. Bizonyítottan ugyanis ennyit kaptak „szívességgért” Farkasnétól.

Az ítélet nem jogerős. Az ügyész minden vádlott terhére súlyosbításért, illetve a harmad-hatodrendű vádlottak esetében az eltérő minősítés miatt is súlyosbításért fellebbezett. Oláh és Tanczos, valamint védőik három nap gondolkodási időt tartottak fenn, a többi vádlott és védői felmentésük vékonai nevére, azok tudta nélkül állított ki bevallásokat, és nyújtott be az adó-

L. F.

Verseny

Hegedűs
András:

Móra Ferenc hétköznapijai

6. Juhász Anna egészséges fiúgyermeket szült, akit Ferenc névre kereszteltek. Juhász Gyula felháborodással szól arról is, hogy az 1900-as évek elején lebontották a Daru utcai Móra-házat: „A szülőház, amelyből Móra Ferenc a középiskola után búcsút vett, ma már csak emlékekben él. Lebontották, mintha nálunk általában a nemzeti sportok közé tartozik a költők szülőházának lebontása. Pindaroszt még az ellenség is megkímélte, de nálunk félnek tőle, hogy a példa vonz és még egy költőnek kedve támad, hogy megszülessék benne.” A kiskunfélegyházi városi tanács 1929-ben, Móra díszpolgárrá történt választásakor a Daru utcai régi Móra-ház helyén emelt épületen emléktáblával tudatta mindenki, „örök emlékeztül”, hogy „e házban született Móra Ferenc kiváló író és hírlapíró”. 1934-ben, Móra halála után, de még az ő összeállítására, terve szerint jelent meg önéletrajzi jellegű kötete a Daru utcától a Móra Ferenc utcáig címmel.

* Fehér István: Gazdasági és társadalmi változások Szegeden a felszabadulás után (1945–1962). Akadémiai Kiadó, 1973.